

KURBAN	3
KURBANIN MAHİYETİ ve HÜKMÜ	3
1. Kurban ibadetinin mahiyeti ve hükmü nedir?	3
2. Kurbanın dinî dayanağı nedir?	4
3. Kurban kesim vakti ne zaman başlar ve biter?	5
4. Kurban keserken Allah'ın isminin anılmasının, besmele çekilmesinin hükmü nedir? Kesim sırasında hangi dualar okunabilir?	5
5. Kurban keserken nelere dikkat edilmelidir?	5
6. Kurban eti nasıl değerlendirilmelidir?	6
7. Kurban derisi nasıl değerlendirilmelidir?	6
8. Kurban kestikten sonra namaz kılmak gerekir mi?	7
9. Bir hayvanın yenilmeyecek yerleri nerelerdir? Bu organların ne yapılması gerekir? ...	7
10. Kurban kesen kasaba ücret vermek caiz midir? Kurban etinin bir kısmı veya derisi kesim ücreti olarak verilebilir mi?	7
11. Kesilen kurbanın kanından alna sürülmesi dinimizde var mıdır?	8
12. Kişi beslediği ve kurban olarak kesmeyi kararlaştırdığı bir hayvanın sütünden veya gücünden yararlanabilir mi?	8
13. Kurban kesmek yerine sadaka vermekle bu ibadet yerine getirilmiş olur mu?	8
14. Kurban eti, derisi, bağırsakları gibi kurban ürünlerinin satılması caiz midir?	9
15. Akika, adak, udhiyye ve nafil kurbanlar için aynı büyükbaş hayvana ortak olunabilir mi?	9
16. Dişi ya da erkek hayvandan hangisinin kurban edilmesi daha faziletlidir?	9
17. Kurban bayramı günü kurban kesilmeden önce bir şey yememenin dinî dayanağı var mıdır?	10
KURBAN KESEN İLE İLGİLİ KONULAR	10
18. Kimler kurban kesmekle yükümlüdür?	10
19. Hz. Peygamber (s.a.s.) bizzat kurban kesmiş midir?	10
20. Vekâlet yoluyla kurban kesilebilir mi? Kişinin bulunduğu şehir veya ülke dışında vekâletle kurban kestirmesinin hükmü nedir?	11
21. Hacca giden kişinin hacca ilgili kurbanları memleketinde kesilebilir mi?	11
22. Hac ibadetini yapan kişi, ayrıca memleketinde de kurban kesmekle yükümlü müdür?	12
23. Kredi kartıyla kurban satın almak caiz midir?	12
24. Banka kredisiyle kurban kesilebilir mi?	12
25. Taksitle kurban alınabilir mi?	13
26. Bir özür sebebiyle vaktinde kesilemeyen kurbanların fakir ve zengin için hükmü nedir?	13
27. Kurbanın satıldıktan sonra satıcının elinde emaneten dururken ölmesi veya başka bir sebeple kesilememesi durumunda ne yapılmalıdır?	13
28. Satın alınan kurbanlığın ölmesi durumunda ne yapılmalıdır?	14

29.	İhmal sebebi ile kurban kesmeyen kimse ne yapmalıdır?	14
30.	Müslüman olmayan kişinin kestiği kurbanın eti yenir mi?	14
31.	Abdestsiz olarak kurban kesilebilir mi?	14
32.	Kurban kesmek üzere vekil kılman kişinin kurbanı kesmediği öğrenilirse ne yapılması gerekir?	15
33.	Bir kimsenin, oğlunun veya bir başkasının bağışladığı para ile kurban alıp kesmesi durumunda bu, kurban sayılır mı?	15
34.	Yolcunun kurban kesmesi gerekir mi?	15
35.	Gayrimeşru yolla kazanılan parayla kurban kesilebilir mi?	15
36.	Kurbanlık olarak satın alınan hayvana, daha sonra başkaları ortak edilebilir mi? ..	16
37.	İki büyükbaş hayvanın yediden fazla kişi tarafından hisseleri belirlenmeksizin kurban edilmesi ve kesildikten sonra etlerin karışık bir şekilde bölünerek hissedarlara dağıtılması hâlinde, yapılan bu işlem caiz olur mu?.....	16
38.	Kurbanlık olarak alınan büyükbaş hayvana ortak olanlardan bir kısmının, sonradan bir başkasını kendi hisselerine dâhil etmeleri caiz midir?.....	16
39.	Vekâleten kurban kesen hayır kurumları ve kendilerine ihtiyaç fazlası kurban eti verilenler, kesilen kurbanların etlerini satabilirler mi? Bu etleri daha sonra mislini almak üzere kasaplara verebilirler mi?	17
40.	Ailede zengin olan karı-kocadan her birinin ayrı ayrı kurban kesmesi gerekir mi? Evde aile reisinin kurban kesmesi ile zengin olan öteki aile fertlerinden kurban vecibesi düşer mi?	17
41.	Kurban ibadetiyle yükümlü olmak için gerekli nisap miktarı, gümüşün değeri üzerinden belirlenebilir mi?.....	18
KURBAN ÇEŞİTLERİ		18
42.	Akîka kurbanı nedir?	18
43.	Şükür kurbanı ne demektir?.....	18
44.	Ölü kurbanı diye bir kurban çeşidi var mıdır?.....	19
45.	Kişiler bir araya gelerek Hz. Peygamber adına kurban kesebilirler mi?	19
KURBANLIK HAYVANLA İLGİLİ KUSURLAR.....		20
46.	Kurban edilecek hayvanlar hangi nitelikleri taşımalıdır?	20
47.	Kesimden önce kusuru tespit edilemeyen bir hayvanın, kurban edildikten sonra hasta olduğunun anlaşılması ve etinin yenilmeyeceğine dair uzmanlarca karar verilmesi hâlinde, kurban dinen geçerli midir?	20
48.	Kulağı kesik veya delinmiş hayvanlar kurban olur mu?	21
49.	İki yaşını bitirmeyen ancak kapak atmış olan sığır cinsi büyükbaş hayvanların kurban edilmeleri caiz midir?	21
50.	Kurbanlık hayvanların yaşlarında aranacak olan asgari sınır nedir?	21
51.	Sığırların iki yaşına gelmeden kurban edilmesi caiz olur mu?	22
52.	Marketlerin, indirim kartı olanlara bir kurbanın aynı miktardaki hisselerini daha ucuz fiyata satmaları, kesilen kurbanı zarar verir mi?	23

53. Bir kişi, market veya kuruluşun henüz mülkiyetinde olmayan bir hayvanı/ hissesini kurban olarak satması caiz midir? 23
54. Gebe hayvanın kurban edilmesi caiz midir? Kurbanlık hayvanın kurban edilmeden önce doğurması durumunda ne yapılmalıdır? 23
55. Sun'î tohumlama yoluyla üretilen hayvanların kurban olarak kesilmesinde bir sakınca var mıdır? 24
56. Kurbanlık hayvanların gebeliğinin önlenmesi caiz midir? 24
57. Doğuştan boynuzu olmayan veya boynuzları kırık olan ya da doğumdan sonra boynuzları elektrikle köreltilen hayvanlar kurban olarak kesilebilir mi? 24
58. Kuyuksuz veya kuyruğu kesik koyunlar kurban edilebilir mi? 25
59. Kısırlaştırılmış hayvanlar kurban edilebilir mi? 25
60. Memeleri kusurlu olan hayvan kurban edilebilir mi? 25
61. Kurbanlık hayvanı elektrik veya narkozla bayılarak kesmek caiz midir? 25

KURBAN

KURBANIN MAHİYETİ ve HÜKMÜ

1. Kurban ibadetinin mahiyeti ve hükmü nedir?

Sözlükte yaklaşmak, Allah'a yakınlaşmaya vesile olan şey anlamlarına gelen kurban dinî bir terim olarak, Allah'a yaklaşmak ve O'nun rızasına ermek için ibadet maksadıyla, belirli şartları taşıyan hayvanı usûlüne uygun olarak kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder (İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr, IX, 452). Kurban bayramında kesilen kurbana udhiyye, hacda kesilen kurbana ise hedy denir.

Akıl sağlığı yerinde, hür, mukim ve dinî ölçülere göre zengin sayılan mümin, ilâhî rızayı kazanmak gayesiyle kurbanını kesmekle hem Cenab-ı Hakk'a yaklaşmakta, hem de maddî durumlarının yetersiz olması sebebiyle kurban kesemeyenlere yardımda bulunmaktadır (Serahsî, el-Mebsût, XII, 8; İbn Nuceym, el-Bahr, VIII, 197). Bu ibadetin ruhunda Hakk'a yakınlık ve halka fedakârlıkta bulunma anlayışı vardır. Kurban, bir müslümanın bütün varlığını, gerektiğinde Allah yolunda feda etmeye hazır olduğunun bir nişanesidir.

Mezheplerin çoğuna göre udhiyye kurbanı kesmek sünnettir (İbn Rüşd, Bidâye, I, 429). Hanefî mezhebinde ise tercih edilen görüş, kurbanın vacip olduğudur (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 146). Kurban, -fikhî hükmü ne olursa olsun- müslüman toplumların belirli simgesi ve şiarı sayılan ibadetlerden biri olarak asırlardan beri özellikle milletimizin dinî hayatında önemli bir yer tutmaktadır.

2. Kurbanın dinî dayanağı nedir?

Kurban, Kur'an-ı Kerim, Sünnet ve icmâ ile sabit bir ibadettir. Kurbanın meşru bir ibadet olduğuna dair Kur'an-ı Kerim'de deliller mevcuttur. Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'in yerine bir kurbanın, Allah tarafından kendilerine fidiye (kurban) olarak verildiği açıkça bildirilmektedir (Sâffât, 37/107).

Kurbanın meşruiyetine işaret eden başka âyetler de vardır: “Kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belirli günlerde Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin.” (Hac, 22/28), “Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık.” (Hac, 22/34), “Kurbanlık büyükbaş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin nişanelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar saf saf sıralanmış dururken kurban edeceğinizde üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedirin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik. Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Allah'a ulaşacak olan ancak, sizin O'nun için yaptığınız, gösterişten uzak amel ve ibadettir.” (Hac, 22/36-37)

Bu âyetlerde zikredilen hayvan kesiminin, et ihtiyacı temini için olmadığı, bunların ibadet amaçlı birer uygulama oldukları gayet açıktır. Et ve kanların Allah'a ulaşamayacağına, asıl olanın ihlâs ve takva olduğunun bizzat âyetin metninde yer alması bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de, kurbanı bir ibadet olarak kabul etmiş ve bizzat kendisi de kurban kesmiştir. Hz. Peygamberin (s.a.s.), meşru kılınmasından itibaren vefat edinceye kadar her yıl kurban kestiği bilinmektedir (Tirmizî, Edâhî, 11; bkz. Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 17).

Sahih hadis kaynaklarında yer alan rivayetlerde, Hz. Peygamber (s.a.s.), kurban bayramında Allah katında en sevimli ibadetin kurban kesmek olduğunu, kurbanın kesilir kesilmez Allah katında makbul olacağını ve kurban edilen hayvanın boynuzu, tırnağı da dâhil olmak üzere her şeyinin kişinin hayır hanesine yazılacağını ifade edip; bu ibadetin Allah rızası için yapılmasını tavsiye etmiştir (Tirmizî, Edâhî, 1; İbn Mâce, Edâhî, 3).

Ayrıca hicretin ikinci yılından itibaren bugüne kadar müslümanların kurban kesmeleri, bu konuda görüş birliği olduğunu da göstermektedir (İbn Kudâme, el-

Muğni, XIII, 360).

3. Kurban kesim vakti ne zaman başlar ve biter?

Kurban kesim vakti, bayram namazı kılınan yerlerde bayram namazı kılındıktan sonra; bayram namazı kılınmayan yerlerde ise, fecirden (sabah namazı vakti girdikten) sonra başlar. Hanefilere göre bayramın 3. günü akşamına kadar devam eder (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 154). Bu süre içinde gece ve gündüz kurban kesilebilir. Ancak kurbanların gündüz kesilmesi daha uygundur. Şâfiîlere göre ise 4. günü gün batımına kadar kesilebilir (Şirbînî, Muğni'l-muhtâc, IV, 383; İbn Rüşd, Bidâye, I, 436).

4. Kurban keserken Allah'ın isminin anılmasının, besmele çekilmesinin hükmü nedir? Kesim sırasında hangi dualar okunabilir?

İster kurban niyetiyle olsun ister başka bir amaçla olsun hayvan kesilirken besmele çekilmesi gerekir. Hayvanın kesimi esnasında besmele kasten terk edilirse, o hayvanın eti Hanefilere göre yenmez. Ancak kasıtsız ve unutulmuş besmele çekilmezse, bu hayvanın eti yenilir (Kâsânî, Bedâi', V, 46; İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 190-191). Şâfiîlere göre besmele kasten çekilmesinde kesilen hayvanın eti yenir (Mâverdî, el-Hâvî, XV, 95; Şîrâzî, el-Mühezzeb, II, 885).

Kurban kesilirken üç defa "Bismillahi Allahü ekber" denilir ve şu âyetler okunabilir (Semerkandî, Tuhfe, III, 66):

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetim/kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emredildi ve ben müslümanların ilkiyim." (En'âm, 6/162-163)

أَنَا وَجْهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." (En'âm, 6/79)

5. Kurban keserken nelere dikkat edilmelidir?

Kurban keserken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

a) Usulüne göre bir kesim yapmış olmak için hayvanın yemek ve nefes borularıyla, iki atardamarından en az birinin kesilmesi gerekir. Bu şekilde yapılan bir kesim sırasında, hayvanın omuriliğinin kesilmesi mekruhtur. Bu konuda etlik kesim ile

kurbanlık kesim arasında bir fark yoktur.

b) Hayvanın canı çıkmadan başının gövdesinden ayrılmamasına özen gösterilmelidir.

c) Kurban edilecek hayvana acı çektirilmemeli ve eziyet edilmemelidir. Bu nedenle hayvanlar ehil kişiler tarafından kesilmeli ve boğazlama işlemi süratli bir şekilde yerine getirilmelidir.

d) Çevre temizliği için gerekli tedbirler alınmalıdır.

f) Hayvanların bir diğerinin kesimini görecektir şekilde yan yana bulundurulmamalarına azami özen gösterilmelidir.

6. Kurban eti nasıl değerlendirilmelidir?

Hiz. Peygamber (s.a.s.), kurban etinin üçe taksim edilip, bir bölümünün kurban kesemeyen yoksullara dağıtılmasını, bir bölümünün akraba, tanıdık ve komşularla paylaşılmasını, bir kısmının da evde yenmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 10). Kurban etinin tamamı evde bırakılabilir (Tahâvî, Şerhu me'âni'l-âsâr, IV, 185). Ancak, durumu iyi olan müslümanların, toplumda muhtaçların arttığı bir dönemde kurban etlerinin çoğunu hatta tamamını dağıtmaları daha uygun olur.

Şâfiî mezhebine göre ise, kurban etinden az da olsa fakirlere verilmesi gerekir (Bkz. Nevevî, el-Mecmû', VIII, 413).

7. Kurban derisi nasıl değerlendirilmelidir?

Kurbanın derisi, bir fakire veya hayır kurumuna verilmelidir. Hiz. Peygamber (s.a.s.), veda haccında Hiz. Ali'ye, kurban olarak kesilen develerinin başında durmasını ve bunların derileri ile sırtlarındaki çullarını sadaka olarak vermesini, kasap ücreti olarak bunlardan bir şey vermemesini emretmiştir (Müslim, Hac, 348; Buhârî, Hac, 120, 121; Ebû Dâvûd, Menâsik, 21). Buna göre kurban derilerinin para karşılığında satılması, kurbanın kesimi veya bakımı için ücret olarak verilmesi caiz değildir (İbn Nuceym, el-Bahr, VIII, 203). Derinin satılması hâlinde bedelinin yoksullara verilmesi gerekir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 165).

Ancak kurbanın derisi, bir yoksula veya hayır kurumuna bağışlanabileceği gibi, evde namazlık, kalbur ve benzeri ev eşyası yapılarak kullanılmasında da bir sakınca yoktur (Kâsânî, Bedâi', V, 81; Merğînânî, el-Hidâye, VII, 164).

8. Kurban kestikten sonra namaz kılmak gerekir mi?

Esas olarak kurban namazı diye bir namaz yoktur. Bu namazın dinî bir gereklilik olduğu inancı veya kanaati yanlıştır. Ancak kişi nafîle namaz kılınması mekruh olmayan bir vakitte, sebepli veya sebepsiz dilediği kadar nafîle namaz kılabilir. Kurban kesen kişi de böyle bir ibadeti yapma imkânına kavuştuğu için Allah'ın verdiği nimete şükür olarak iki rekât nafîle namaz kılabilir.

9. Bir hayvanın yenilmeyecek yerleri nerelerdir? Bu organların ne yapılması gerekir?

Etlerinin yenmesi helal olan hayvanların, -ister kurban olarak ister başka bir amaçla kesilmiş olsun- kanları, ödleri, bezeleri, idrar torbaları, cinsel organları ve husyelerini (yumurtalarını) yemek tahrîmen mekruhtur (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 553; el-Fetâva'l-Hindiyye, VI, 495).

Bir hadisi şerifte Hz. Peygamberin (s.a.s.), eti yenen hayvanların cinsel organlarının, husyelerinin (yumurtalarının), dübürlerinin (anüslerinin), bezelerinin, öd keselerinin, mesanelerinin yenilmesini uygun görmediği bildirilmektedir (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, X, 12). Bununla birlikte Malikî ve Şâfiî mezheplerinde eti yenen hayvanların yumurtalarını (husye) yemek caizdir (Uleyş, Şerhu minah, V, 8-9; Zekeriyây el-Ensârî, Esne'l-metâlib, IV, 256).

Kurbanın veya başka bir amaçla kesilen bir hayvanın yenilmeyen kısımlarını toprağa gömmek, sağlık ve çevreyi temiz tutma açısından öncelikli olmakla beraber çevreyi kirletmemek kaydıyla, kedi ve köpek gibi hayvanlara da verilebilir.

10. Kurban kesen kasaba ücret vermek caiz midir? Kurban etinin bir kısmı veya derisi kesim ücreti olarak verilebilir mi?

Hayvanın kesim ameliyesi ibadet değildir. Bu yüzden kurban kesen kasabın ücret alması caizdir. Ancak kesim işini yapan kişiye ücret olarak kurbanın derisi veya etinin bir kısmı verilemez. Çünkü verildiği takdirde, kurban ibadetini yerine getirmek için gerekli maddi külfetin bir kısmı bizzat ibadetin kendisi üzerinden karşılanmış olur. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Resûlullah (s.a.s.), develer kesilirken başında durmamı, derilerini ve sırtlarındaki çullarını yoksullara paylaştırmamı emretti ve onlardan herhangi bir şeyi kasap ücreti olarak vermeyi bana yasakladı ve ‘kasap ücretini biz kendimiz veririz’ buyurdu.” (Buhârî, Hac, 120-121; Müslim, Hac, 348; Ebû Dâvûd, Menâsik, 21)

11. Kesilen kurbanın kanından alna sürülmesi dinimizde var mıdır?

Kesilen kurbanın kanının alna sürülmesinin dinle hiçbir ilgisi yoktur. Güvenilir kaynakların hiçbirinde böyle bir bilgi mevcut değildir. Halkımız arasında yaygın olan bu uygulamanın başka kültürlerden girdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla terk edilmesi gerekir.

12. Kişi beslediği ve kurban olarak kesmeyi kararlaştırdığı bir hayvanın sütünden veya gücünden yararlanabilir mi?

Bir kimse, kendi evinde besleyip büyüttüğü bir hayvanı, kurban olarak keseceğine karar verse; bu hayvanın gücünden veya dişi ise sütünden yararlanabilir. Fakat kurban olarak alınan bir hayvanın kesim öncesinde sütünden ve yününden yararlanmak uygun değildir. Çünkü bu durumda hayvan satın alınmasından itibaren kurbanlık olarak belirlenmiş olmaktadır. Şayet böyle bir hayvandan yararlanılmışsa, yararlanma bedeli sadaka olarak verilmelidir (el-Fetâva'l-Hindiyeye, V, 371; İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 475-476).

13. Kurban kesmek yerine sadaka vermekle bu ibadet yerine getirilmiş olur mu?

İbadetlerin şekil, şart ve rükünleri olduğu gibi hikmetleri, amaçları ve teşri gerekçeleri de vardır. İbadetlerdeki bu özelliklerin birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Diğer taraftan ibadetler ancak emredildikleri şekliyle yerine getirilir. (Kâsânî, Bedâi', V, 40). Her ibadetin bir yapılış şekli vardır. Kurban ibadeti de ancak kurban olacak hayvanın usûlüne uygun olarak kesilmesiyle yerine getirilebilir (el-Fetâva'l-Hindiyeye, V, 360). Bedelini infak etmek suretiyle, kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz. Zira hayvanın kesilmesi bu ibadetinin rüknüdür.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de, kurban meşru kılındıktan sonra her yıl bizzat kurban kesmek sureti ile bu ibadeti yerine getirmiştir (Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 17).

Hz. Peygamber (s.a.s.), kurban bayramında, Allah katında en sevimli ibadetin kurban kesmek olduğunu, kurbanın kesilir kesilmez Allah katında makbul olacağını ve kurban edilen hayvanın her bir parçasının kişinin hayır hanesine kaydedileceğini ifade etmiştir (Tirmizî, Edâhî, 1; İbn Mâce, Edâhî, 3).

Allah Teâla'nın rızasını kazanmak niyetiyle, karşılıksız olarak fakir ve muhtaçlara

yardım etmek, iyilik ve ihsanda bulunmak da müslümanın önemli vazifelerinden biridir. Zaruret derecesinde ihtiyaç içerisinde bulunan kimseye yardım etmek dinimizde farz kabul edilmiştir. Ancak, bu iki ibadetin birbirinin alternatifi olarak sunulması doğru değildir. Bu sebeple kesme olmadan hayvanı, sadaka olarak bir kişiye vermek kurban yerine geçmez (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 454, 463). Aynı şekilde kurban bedelini de yoksullara ya da yardım kuruluşlarına vermek suretiyle, kurban ibadeti ifa edilmiş olmaz (Serahsî, el-Mebsût, XII, 13).

14. Kurban eti, derisi, bağırsakları gibi kurban ürünlerinin satılması caiz midir?

Kurbanın eti, —kısmen veya tamamen— sahibi ve ev halkı tarafından tüketilebileceği gibi, ister zengin, ister yoksul olsun başka kimselere de hediye ve sadaka olarak verilebilir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 10).

Ancak kurbanın et, sakatat, deri, yün ve süt gibi unsurlarının satılması caiz değildir (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 203). Zira Hz. Peygamber (s.a.s.), “Kim kurbanın derisini satarsa, kurban kesmemiş gibidir.” (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX, 496) buyurmuştur. Bu sebeple kurbanın derisi ya da etinin satılması hâlinde alınan bedelin sadaka olarak verilmesi gerekir (Mergînânî, el-Hidâye, VII, 165).

Kurbanın derisi, bir yoksula veya hayır kurumuna bağışlanabileceği gibi, evde namazlık, kalbur ve benzeri ev eşyası yapılarak kullanılmasında da bir sakınca yoktur (Kâsânî, Bedâi' V, 81; Mergînânî, el-Hidâye, VII, 164).

15. Akika, adak, udhiyye ve nafil kurbanlar için aynı büyükbaş hayvana ortak olunabilir mi?

Ortak kesilen kurbanlarda, hissedarlardan her birinin kurbanlarını aynı maksat için kesmiş olmaları gerekmez. Ortakların her birinin ibadet niyetiyle katılmış olması kaydıyla bir kısmı udhiyye, diğer bir kısmı ise adak, akika, nafil kurbanı olarak niyet edebilirler (Kâsânî, Bedâi' V, 71).

16. Dişi ya da erkek hayvandan hangisinin kurban edilmesi daha faziletlidir?

Deve, sığır gibi büyükbaş hayvanlarla, koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların belirli şartları taşımaları durumunda, erkek olsun dişi olsun kurban olarak kesilebilecekleri hususu Hz. Peygamberin (s.a.s.) hadis ve uygulamaları ile sabittir. Kurban edilecek hayvanın cinsiyeti, kurban ibadetinin fazileti açısından bir ölçü değildir. Ancak sığırın

dişisinin kurban edilmesinin faziletli olduğu görüşünü ileri süren bazı fakihler olmuştur (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 466-467). Bu görüşü o fakihlerin yaşadıkları toplum ve dönemin şartlarına göre değerlendirmek daha isabetli olur. Tarıma dayalı bir toplumda erkek sığırın gücünden daha fazla yararlanılma imkânının bulunması göz önünde bulundurularak böyle bir görüş ortaya atılmış olabilir. Ancak bu görüşler, dinin değişmez bir esası gibi kabul edilmemelidir. Bunlar, toplum menfaati göz önünde bulundurularak ortaya konulmuş görüşlerdir. Günümüzde de aynı esastan hareketle dişî sığırların kurban edilmesinin hayvan üretimine zarar vermesi hâlinde, erkek sığırların tercih edilmesi uygun olur. Ayrıca kurbanlık hayvanın erkek veya dişî olması, kurbanın geçerlilik şartları arasında yer almamaktadır.

17. Kurban bayramı günü kurban kesilmeden önce bir şey yememenin dinî dayanağı var mıdır?

Hiz. Peygamberin (s.a.s.) Zilhicce'nin ilk dokuz gününü oruçla geçirdiği rivayet edildiği için (Ebû Dâvûd, Savm, 62) Zilhicce'nin ilk dokuz gününün, yani kurban bayramından önceki dokuz günün oruçlu geçirilmesi müstehaptır. Zilhicce ayının 10. günü kurban bayramının ilk günüdür. Kurban bayramında da oruç tutulmaz (Buhârî, Savm, 66-67; Ebû Dâvûd, Savm, 48). Ancak imsaktan itibaren bir şey yemeyip o günün ilk yemeğini kurban etinden yemek müstehaptır. Fakat bu, kendi evinde kurban kesebilen insanlar içindir. Zamanımızda çiftliklerde kurban kestiren bazı müslümanlara, akşama kadar sıra ancak gelmekte, hatta ertesi güne kalmaktadır. Bu durumda söz konusu insanların aç kalıp oruçlu imiş gibi durmaları uygun değildir.

KURBAN KESEN İLE İLGİLİ KONULAR

18. Kimler kurban kesmekle yükümlüdür?

Kurban kesmek, akıl sağlığı yerinde, bülüğa ermiş (ergen olmuş), dinen zengin sayılacak kadar mal varlığına sahip ve mukim olan her müslümanın yerine getireceği malî bir ibadettir (Mergînânî, el-Hidâye, VII, 148). Temel ihtiyaçlarından ve borcundan başka 80.18 gr altın veya değerinde para ya da eşyaya sahip olan kimselerin kurban kesmesi gerekir (Mevsılî, el-İhtiyâr, IV, 252-256; İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 452-453). Ayrıca kurban mükellefiyeti için aranan nisabın üzerinden, zekâtın aksine bir yıl geçmesi şart değildir.

19. Hiz. Peygamber (s.a.s.) bizzat kurban kesmiş midir?

Kurban ibadeti hicrî ikinci yılda meşru kılınmıştır. Hiz. Peygamberin (s.a.s.) de bu

yıldan itibaren vefat edinceye kadar her yıl kurban kestiği bilinmektedir (Tirmizî, Edâhî, 11; bkz. Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 3).

Hz. Peygamber (s.a.s.), Veda Haccı'nda yüz deve kurban etmiştir. Hz. Ali, "Peygamber (s.a.s.) yüz deve kurban etti. Etlerini dağıtmamı emretti, ben de dağıttım." (Buhârî, Hac, 122) demiştir. Hz. Enes'ten (r.a.) Hz. Peygamberin (s.a.s.) siyah-beyaz benekli iki koçu besmele ve tekbir ile bizzat kestiği rivayet edilmektedir (Buhârî, Edâhî, 9).

20. Vekâlet yoluyla kurban kesilebilir mi? Kişinin bulunduğu şehir veya ülke dışında vekâletle kurban kestirmesinin hükmü nedir?

Kişi, kurbanını bizzat kesebileceği gibi vekâlet yoluyla başkasına da kestirebilir. Zira kurban, hac ve zekât gibi mal ile yapılan bir ibadettir; mal ile yapılan ibadetlerde ise vekâlet caizdir (Kâsânî, Bedâi', V, 67; Mevsilî, el-İhtiyâr, IV, 263-265; Remlî, Nihâyetü'l-muhtâc, VIII, 132). Nitekim Hz. Ali'nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.s.), develer kesilirken başında durmamı, derilerini ve sırtlarındaki çullarını paylaştırmamı emretti ve onlardan herhangi bir şeyi kasap ücreti olarak vermeyi bana yasakladı ve 'kasap ücretini biz kendimiz veririz' buyurdu." (Buhârî, Hac, 120; Ebû Dâvûd, Menâsik, 19)

Vekâlet, sözlü veya yazılı olarak ya da telefon, internet, faks ve benzeri iletişim araçları vasıtasıyla verilebilir. Vekil tayin edilen kişi veya kurum aldığı vekâleti gereği gibi yerine getirmelidir. Kurbanda önemli olan, kişinin niyetinin Allah için olması ve vekâleten kendisi adına kurbanın kesilmesidir.

Dolayısıyla kurbanın yurt içinde başka bir ilde ya da yurt dışında kesilmesinde sakınca bulunmamaktadır. Kurban fiyatlarının kesilen ülkeye göre az veya çok olması bu durumu değiştirmez. Ancak yaşadığı yerde muhtaç ve fakirler varsa kişinin, kurbanını orada kesip dağıtması daha uygun olur. Çünkü kişinin yaşadığı yerdeki fakirlerin ve komşuların onun üzerinde hakları vardır.

21. Hacca giden kişinin hacca ilgili kurbanları memleketinde kesilebilir mi?

Temettu veya kırana niyet eden hacılar, Cenab-ı Hak, kendilerine aynı mevsimde hac ve umreyi nasip ettiği için, şükür olarak kesecekleri hayvanları Harem dâhilinde kesmeleri gerekir (Bakara, 2/196; Mâide, 5/95). Bu kurbanın, kurban bayramında kesilen udhiyye kurbanı ile ilgisi olmadığından dolayı, Harem bölgesi dışında kesilmesi geçerli değildir (Merğînânî, el-Hidâye, II, 493).

22. Hac ibadetini yapan kişi, ayrıca memleketinde de kurban kesmekle yükümlü müdür?

Hac için ihramda olan kişi Mekke’de seferî ise kendisine udhiyye kurbanının vacip olmadığı konusunda ittifak vardır. Seferî olmaması hâlinde ise udhiyye kurbanının vacip olup olmadığı konusunda Hanefî fakihleri arasında ihtilaf vardır.

Tercih edilen görüşe göre hacetmekte olan kimse, ister seferî olsun ister olmasın kurban kesmekle yükümlü olmaz (Bkz. Haddâd, el-Cevhera, II, 282; İbn Âbidîn, Reddû’l-muhtâr, IX, 457). Ancak yolcu hükmünde bulunan kimsenin tek başına veya mukimlerle birlikte kurban kesmesine bir engel de yoktur.

Şâfiî mezhebine göre ise udhiyye kurbanı, seferî olsun olmasın, hacda bulunsun bulunmasın, imkân bulan herkes için sünnet-i müekkededir (Nevevî, el-Mecmû‘, VIII, 383).

23. Kredi kartıyla kurban satın almak caiz midir?

Kurban kesmekle mükellef olan şahıs, kurbanlık hayvanı nakit olarak alabileceği gibi kredi kartıyla tek çekim veya vadeli olarak da alabilir. Bu bağlamda bedelin kredi kartıyla ödenmesi kurbanın sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak kredi kartı borcunu, ödeme tarihinde ödemek ve gecikmeden kaynaklanan faizli işleme düşmemek gerekir.

Kredi kartıyla vadeli olarak kurban alırken, vadeyi bankanın uygulaması halinde ilave bir ücret ödenirse kesilen kurban geçerli olmakla birlikte, faizli işlem sebebiyle ayrı bir günah söz konusu olacağı için bundan sakınmak gerekir.

24. Banka kredisiyle kurban kesilebilir mi?

Kurban kesmek, âkil (akıl sağlığı yerinde), bâliğ (ergen), dinen zengin sayılacak kadar mal varlığına sahip ve mukim olan bir müslümanın yerine getireceği malî bir ibadettir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 146).

İster vacip isterse nafil olarak kurban kesecek kimse, kurbanını peşin satın alabileceği gibi, borçlanarak da satın alabilir. Bu, kurbanın sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak faizli borç alması durumunda faiz verme yasağını işlediği için günaha girmiş olur. (Bkz. Bakara, 2/275-279; Müslim, Müsâkât, 105, 106; Ebû Dâvûd, Büyû’, 4). Kendi imkânlarıyla kurban kesemeyecek olanların böyle yöntemlere başvurmaları dinen uygun değildir.

25. Taksitle kurban alınabilir mi?

Kurban, Allah'a yakınlaşma niyeti ile yerine getirilen bir ibadettir. Bu amaç ise ancak kişinin kendi mülkiyetindeki hayvanı kurban etmesi ile gerçekleşir (Kâsânî, Bedâi', V, 76). Mülkiyet, hayvanı bizzat yetiştirme, hibe veya miras yolu ile olabileceği gibi satın alma yolu ile de gerçekleşebilir.

Esasen vadeli satış caizdir (Mevsîlî, el-İhtiyâr, II, 59). Taksit ise, borcun ödenmesinin belirli birkaç zamana vadeli olarak geciktirilmesidir (Mecelle, md. 157). Buna göre taksitlendirme yolu ile satın alınan bir mal, alıcının mülkiyetine geçtiğine göre, bu yolla alınan bir hayvanın kurban edilmesinde bir sakınca yoktur.

26. Bir özür sebebiyle vaktinde kesilemeyen kurbanların fakir ve zengin için hükmü nedir?

Kurban kesme niyetiyle hayvan almış, fakat kurban bayramı günlerinde kurbanı kesememiş fakir kimse, bu hayvanı canlı olarak tasadduk eder. Bayram günlerinde kurban kesemeyen zengin kimsenin ise, kurbanlık satın alıp almadığı dikkate alınmaksızın bir kurbanlık hayvanın kıymetini yoksullara sadaka olarak vermesi gerekir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 156).

27. Kurbanın satıldıktan sonra satıcının elinde emaneten dururken ölmesi veya başka bir sebeple kesilememesi durumunda ne yapılmalıdır?

Satın alınıp da, korunmak veya beslenmek üzere kurban bayramına kadar satıcının yanında bırakılan kurbanlık hayvan onun yanında emanet hükmündedir. Emanet malın telef olması hâlinde, emaneti elinde tutanda kasıt, kusur veya ihmal bulunmadığı sürece sorumlu olmaz. Dolayısıyla, satıcı emanet malı, korunması gerektiği şekilde korur da buna rağmen mal telef olursa onu tazmin etmesi gerekmez (Merğînânî, el-Hidâye, VI, 211). Bu durumda, kurbanlık hayvanın daha önce ücreti ödenmemişse, alıcının ödemesi gerekir. Ölen hayvanı satın alan kişi zenginse, yenisini alıp kesmek zorundadır. Yoksulsa yeniden hayvan alıp kesmesi gerekmez (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 160; Mehmed Zihni, Ni'met-i İslam, s. 880).

Fakat kurbanlık hayvanı elinde emanet olarak bulunduran kimse, onu gerektiği şekilde korumaz veya ihmalkâr davranır ve bu yüzden hayvan telef olursa hayvanın değerini tazmin etmesi gerekir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 160). Bu durumda da hayvan sahibi zenginse yenisini alıp keser. Yoksulsa kesmesine gerek yoktur.

28. Satın alınan kurbanlığın ölmesi durumunda ne yapılmalıdır?

Satın alınan kurbanlığın kesilmeden önce ölmesi hâlinde satın alan kişinin maddi durumuna göre farklı hüküm uygulanır. Şayet kişi varlıklı ise, başka bir hayvanı kurban olarak keser. Çünkü kendisine vacip olan kurbanı kesmiş değildir. Fakat yoksulsa yenisini almasına gerek yoktur. Çünkü yoksula kurban vacip değildir, satın almakla, satın aldığı hayvanı kesmeyi kendisine vacip kılmıştır. Aldığı hayvan ölünce, vücûbiyet düşer ve yenisini almak gerekmez (Mergînânî, el-Hidâye, VII, 160; Kâsânî, Bedâi‘, V, 66).

29. İhmal sebebi ile kurban kesmeyen kimse ne yapmalıdır?

Kurban kesme şartlarını taşıdığı hâlde unutma, ihmal vb. sebeplerle kurban kesmeyen kimsenin, Hanefilere göre o yıla mahsuben, bir kurban bedelini fakirlere vermesi (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 463-465, 473; Mergînânî, el-Hidâye, VII, 156), ayrıca tevbe ve istiğfar etmesi gerekir.

30. Müslüman olmayan kişinin kestiği kurbanın eti yenir mi?

Eti yenen hayvanların etlerinin helal olması için, hayvanı kesecek kimsenin, akıl ve temyiz gücüne sahip, müslüman veya ehl-i kitaptan olması gerekir. Ehl-i kitaptan olmayan mecûsî, putperest veya ateistin kestiği hayvanın eti helal değildir. Bunların kestiği hayvan da kurban olmaz (Mevsîlî, el-İhtiyâr, IV, 229; el-Fetâva'l-Hindiyeye, V, 370; İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 474).

31. Abdestsiz olarak kurban kesilebilir mi?

Kurban ibadetini yerine getirmek, gerekli şartları taşıyan bir hayvanı, kurban niyetiyle kesmekle gerçekleşir. Hayvanın kesim ameliyesi ibadet değildir. Böyle olduğu için kurban kesenin, hadesten taharet şartını yerine getirmesi gerekmez. Yine bu sebeple, kurban kesen kasabın ücret alması caizdir. Şayet kurban kesme eylemi ibadet olsaydı kasabın ücret alamaması gerekirdi. Çünkü ibadet karşılığında ücret almak caiz değildir (Mevsîlî, el-İhtiyâr, IV, 228-229). Öte yandan mekruh olmakla birlikte Ehl-i kitaptan olan kasabın kestiği kurban geçerlidir (Mergînânî, el-Hidâye, VII, 166).

Kurban kesen kişinin abdestli olması şart olmamakla birlikte kurban bir kurbet (Allah'a yakınlaşma aracı) olduğu için kesenin abdestli olması daha faziletlidir.

32. Kurban kesmek üzere vekil kılınan kişinin kurbanı kesmediği öğrenilirse ne yapılması gerekir?

Zengin bir kimse bir şahsa para verip “bununla kurbanlık hayvan al ve benim adıma kes.” dese; ancak parayı alan şahıs kurbanlık almayı parayı harcama; parayı veren kişi de bu durumu kurban kesim günlerinde öğrenirse yeni bir kurbanlık alıp kesmesi gerekir. Parayı alan kişi de aldığı parayı tazmin eder. Eğer zengin olan kişi bu durumu kurban kesim günleri geçtikten sonra öğrenirse, kendisinin kurban yükümlülüğü düşmez. Bu durumda kurban bedelini fakirlere vermesi gerekir (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 463-464).

33. Bir kimsenin, oğlunun veya bir başkasının bağışladığı para ile kurban alıp kesmesi durumunda bu, kurban sayılır mı?

Oğlu veya başkası tarafından kendisine bağış yapılan kimse bu paranın sahibidir. Bağışlanan bu parayı dilediği gibi harcayabilir. İster başka ihtiyaçları için sarf eder, isterse kurbanlık alıp kesebilir. Kesilen bu hayvan, kurban yerine geçer (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 452-454).

34. Yolcunun kurban kesmesi gerekir mi?

Yolcu (seferî), kurban kesmekle mükellef değildir (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 576). Ancak kesmesi hâlinde sevabını kazanır. Kişi, kurbanını ikamet ettiği yerde kesebileceği gibi, bayram dolayısıyla veya başka bir sebeple gitmiş olduğu yerde de kesebilir. Seferî olması, kurban kesmesine ve kestiği kurbanın makbul olmasına engel değildir.

Seferî iken kurban kesenler; bayram günleri içinde memleketlerine dönerlerse, yeniden kurban kesmeleri gerekmez. Kurban bayramının başında mukim iken kurban kesmeden bayram günlerinde sefere çıkana da vacip olmaz. Sefer hâlinde iken kurban kesmeyip de bayram günlerinde memleketlerine dönenlerin kurban kesmeleri gerekir (Kâsânî, Bedâi', V, 63).

Başta Şâfiî mezhebi olmak üzere kurbanın sünnet olduğu görüşünde olanlara göre, seferîlik durumunda da aynı hüküm geçerlidir (Nevevî, el-Mecmû', VIII, 383).

35. Gayrimeşru yolla kazanılan parayla kurban kesilebilir mi?

İslam dini kişilerin meşru işlerle uğraşmalarını ve geçimlerini helal yollardan elde etmelerini ister. Buna rağmen bir kişi malını haram yoldan kazanmışsa, hayatta iken

kendisi, ölmüşse varisleri bu malın sahibini aramalı; sahibini bulduklarında bu mal kendisine vermelidirler. Şayet bu malın sahibini bulamazlarsa sevap beklemeksizin yoksullara veya hayır işlerine harcamalıdır (Serahsî, el-Mebsût, XII, 172; İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 229; el-Fetâva'l-Hindiyye, III, 210).

Gayrimeşru yolla elde edilen para o kişinin malı değildir. Dolayısıyla böyle bir para ile kurban kesmek uygun değildir. Zira malî ibadetler helal parayla yapılmalıdır.

36. Kurbanlık olarak satın alınan hayvana, daha sonra başkaları ortak edilebilir mi?

Kurban kesmek isteyen kişiler, büyükbaş hayvanlara yedi kişiye kadar ortak olabilirler. Böyle bir hayvan, yedi kişiye kadar ortak olarak satın alınabileceği gibi, alındıktan sonra veya elde bulunan büyükbaş hayvana yedi kişiyi geçmemek kaydıyla başkaları da ortak edilebilir (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 198). Ancak ortak olunan büyükbaş hayvanın her bir hissesinin, yedide birden az olmaması gerekir (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 376).

37. İki büyükbaş hayvanın yediden fazla kişi tarafından hisseleri belirlenmeksizin kurban edilmesi ve kesildikten sonra etlerin karışık bir şekilde bölünerek hissedarlara dağıtılması hâlinde, yapılan bu işlem caiz olur mu?

Kurban kesecek ortakların her birinin, hayvanın en az yedide birine sahip olması gerekir. Bu itibarla her bir büyükbaş hayvana hissedar olan kişiler, kendileri adına kesilen kurbandan hisselerini belirlemelidirler.

Buna göre iki büyükbaş hayvan, yediden fazla kişi tarafından hisseleri belirlenmeksizin kurban olarak kesilir de etleri karışık bir şekilde mesela dokuz eşit parçaya bölünerek hissedarlara dağıtılsa, bu caiz olmaz. Ancak iki büyükbaş hayvanı kurban eden ortakların sayısının yedi veya daha az kişi olmaları durumunda bu işlem caiz olur. Zira her bir ortak, her iki hayvanın en az yedide birine sahip olur.

38. Kurbanlık olarak alınan büyükbaş hayvana ortak olanlardan bir kısmının, sonradan bir başkasını kendi hisselerine dâhil etmeleri caiz midir?

Kurbanlık olarak alınan bir büyükbaş hayvanın ortak sayısının yediden az olması durumunda, ortaklardan bir kısmı, sonradan ortak olmak isteyen bir kişiyi kendi hisselerine dâhil etmek isteseler; her bir hisse, hayvana verilen bedelin yedide birinden

az olursa, yapılan bu işlem caiz olmaz. Ancak bu hisselerden her biri hayvana verilen bedelin en az yedide biri veya daha fazlası ise ve ortak sayısı yediye aşmazsa, o zaman ortak kabul etmek caiz olur.

Mesela; beş kişi bir büyükbaş hayvanı ortaklaşa satın alsın, sonra bir kişi bu hayvana ortak olmak istese, ortakların dördü bu kişiyi ortak olarak kabul etse de sadece biri kabul etmese; bu sonradan gelen kişinin, o dört kişinin hissesinde ortaklığı caiz olur. Zira bu durumda ortakların her birinin hissesi en az yedide birden fazladır (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 376).

39. Vekâleten kurban kesen hayır kurumları ve kendilerine ihtiyaç fazlası kurban eti verilenler, kesilen kurbanların etlerini satabilirler mi? Bu etleri daha sonra mislini almak üzere kasaplara verebilirler mi?

Kurban etlerinin, kısmen veya tamamen et olarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması imkânının sağlanamaması hâlinde, bunların tıpkı sakatatı gibi rayiç bedelle satılarak bedelinin fakirlere verilmesi caizdir (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 203). Buna göre kendisine kurban eti verilen yoksullar, ellerindeki ihtiyaç fazlası etleri satıp parasını başka ihtiyaçlarına harcayabilirler. Aynı şekilde kişi veya hayır kurumları, eksik veya fazla olmamak ve verdiği ile aynı cinsten olmak kaydıyla ihtiyaç olduğu zaman mislini geri almak üzere bu etleri kasaplara verebilirler.

40. Ailede zengin olan karı-kocadan her birinin ayrı ayrı kurban kesmesi gerekir mi? Evde aile reisinin kurban kesmesi ile zengin olan öteki aile fertlerinden kurban vecibesi düşer mi?

İbadetlerde sorumluluk ve bu sorumluluğun bir neticesi olan ceza ve mükâfat da bireyseldir. İslam dininde aile fertleri arasında mal ayrılığı esası vardır. Bir aile içinde karı, koca ve çocuklardan her birinin malı ayrı ayrı belirlenmişse kendilerine aittir.

Bu itibarla aile fertlerinden karı, koca ve yetişkin çocuklardan kimin borcu ve temel ihtiyaçları dışında 80.18 gr. (20 miskal altını veya bu miktar altın değerinde parası veya nâmî (artıcı) olmasa bile nisaba ulaşan fazla malı ve eşyası varsa, o kimse zengin sayılır. Bu şartlara göre aile fertlerinden dinen zengin sayılan her biri, fitır sadakası vermekle mükellef oldukları gibi, kurban bayramında da Hanefilere göre kurban kesmekle yükümlüdürler (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 452-454).

Şâfiî mezhebine göre ise aile için bir kurban kesmek sünnet-i kifâyedir. Dolayısıyla aileden birisinin kurban kesmesi ile hepsi için sünnet yerine gelmiş olur (Nevevî, el-

Mecmû‘, VIII, 384; Şirbînî, Muğni’l-muhtâc, IV, 377). Bu görüş asgarî derecede nisâba sahip olan aileler için daha uygundur.

41. Kurban ibadetiyle yükümlü olmak için gerekli nisap miktarı, gümüşün değeri üzerinden belirlenebilir mi?

Aşırı derecede değer kaybeden gümüşün günümüz şartlarında nisap konusunda ölçü olma niteliğini yitirdiği bir gerçektir. Nisap miktarında gümüş ölçü alındığı takdirde zekât alabilecek durumdaki kimseler, zekât yükümlüsü hâline geleceklerdir. Bu itibarla zekât ve kurban gibi ibadetlerin sorumluluğunu belirlerken altının ölçü alınması daha uygundur.

Bu itibarla kurban kesmeyi vacip kılan zenginliğin dinî ölçüsü, ister nâmi (artıcı) olsun isterse olmasın kişinin borçları ve temel ihtiyaçları dışında 80.18 gr. (20 miskal) altına ya da bunun değerinde para veya mala sahip olmasıdır. Hangi türden olursa olsun bu miktar mala sahip olmayan kişi kurban kesmek zorunda değildir (Mevsilî, el-İhtiyâr, IV, 252-256).

KURBAN ÇEŞİTLERİ

42. Akîka kurbanı nedir?

Yeni doğan çocuk için şükür amacıyla kesilen kurbanı, “akîka” adı verilir. Akîka kurbanı kesmek sünnettir. İbn Abbas’tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.), Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için akîka kurbanı kesmiş (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 21; Nesâî, Akîka, 1), bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: “Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek akîka kurbanı karşılığında bir rehine gibidir. Akîka kurbanı kesildikten sonra çocuğun başı tıraş edilir ve ona isim verilir.” (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 21)

Bu açıdan akîka kurbanı, çocuğun doğduğu günden bülüğ çağına kadar kesilebilirse de doğumun yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Aynı günde çocuğa isim verilmesi ve saçı ağırlığında altın veya değeri miktarınca sadaka verilmesi müstehaptır (İbn Rüşd, Bidâye, I, 463-464).

43. Şükür kurbanı ne demektir?

Herhangi bir vesileyle Allah'a şükretmek için kesilen kurbanı şükür kurbanı denir. Bir kimse arzu ettiği bir amaca ulaşması veya bir nimete nail olması sebebiyle şükür kurbanı kesebilir. Ancak böyle bir nimeti elde eden kişinin, adakta bulunmadığı sürece,

kurban kesmesi zorunlu değildir. Ayrıca Hanefî mezhebine göre temettu veya kıran haccı yapan kişilerin, aynı mevsimde hac ve umreyi beraberce yaptıkları için Harem bölgesinde kestikleri kurban da bir tür şükür kurbanıdır.

44. Ölü kurbanı diye bir kurban çeşidi var mıdır?

Dinimizde ölü kurbanı veya kabir kurbanı diye bir kurban çeşidi yoktur. Ancak, sevabı ölüye bağışlanmak üzere kurban kesilebilir.

Ayrıca, kurban borcu olup, hayatta iken vasiyet eden kişinin bıraktığı miras yeterli ise mirasçuları tarafından vasiyetinin yerine getirilmesi gerekir. Tâbiünden olan Haneş'ten rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Ben Ali’yi (r.a.) iki koçu (birden) kurban ederken gördüm de kendisine; ‘Bu da nedir?’ diye sordum. ‘Resûlullah (s.a.s.) (sağlığında) kendi yerine bir kurban kesmemi vasiyet etti. İşte ben de onun yerine kurban kesiyorum.’ cevabını verdi.” (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 420, 423)

Bu rivayette Hz. Ali, kurbanı kesme gerekçesi olarak Hz. Peygamberin (s.a.s.) kendisine bunu vasiyet etmesini göstermiştir. Dolayısıyla bu hadis, eğer vasiyeti yoksa ölü adına kurban kesileceğine delalet etmez.

Buna göre vasiyeti yoksa ölen kimseler için mirasçılarının kurban kesmeleri gerekmez. Ancak bir kimse, sevabını ölmüş bulunan anne veya babasına yahut diğer yakınlarına bağışlamak üzere, çeşitli hayır kurumlarına, fakir ve muhtaç kişilere bağışta bulunabileceği gibi, kurban da kesebilir.

Ölenin kendisi için kurban kesilmesine dair vasiyeti yoksa kesen kimse, bu kurban etini fakirlere yedirebileceği gibi, kendisi ve zenginler de yiyebilir. Ancak ölen kişinin vasiyeti varsa, tamamen fakirlere yedirilmesi veya dağıtılması gerekir (Bilmen, İlmihal, s. 395).

45. Kişiler bir araya gelerek Hz. Peygamber adına kurban kesebilirler mi?

Dinimizde böyle bir uygulama yoktur. Bunun, yapılması gereken bir ibadet gibi görülmesi caiz değildir. Çünkü Allah ve Resûlü’nden nakledilmeyen bir uygulamayı ibadet gibi telakki etmek ve ona dinîlik vasfı vermek bid’attir. Her bid’at de Hz. Peygamberin (s.a.s.) nitelemesiyle dalalettir (Müslim, Cumua, 43; Ebû Dâvûd, Sünnet, 6; Tirmizî, İlim, 16).

Hz. Ali’den rivayet edilen “Resûlullah (s.a.s.) (sağlığında) kendi yerine bir kurban

kesmemi vasiyet etti. İşte ben de onun yerine kurban kesiyorum.” (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 420, 423) şeklindeki haber, bu uygulamaya delil olamaz. Çünkü Hz. Ali, kurbanı kesme gerekçesi olarak Hz. Peygamberin (s.a.s.) kendisine bunu vasiyet etmesini göstermiştir. Dolayısıyla bu hadis, eğer vasiyeti yoksa ölü adına kurban kesileceğine delalet etmez.

KURBANLIK HAYVANLA İLGİLİ KUSURLAR

46. Kurban edilecek hayvanlar hangi nitelikleri taşımaktadır?

Kurban edilecek hayvanın, sağlıklı, organları tam ve besili olması, hem ibadet açısından, hem de sağlık bakımından önem arz eder. Bu nedenle, kötürüm derecesinde hasta, zayıf ve düşkün, bir veya iki gözü kör, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırık, dili, kuyruğu, kulakları ve memelerinin yarısı kesik, dişlerinin tamamı veya çoğu dökük hayvanlardan kurban olmaz (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 6). Ancak, hayvanın doğuştan boynuzsuz olması, şaşı, topal, hafif hasta, bir kulağı delik veya yırtılmış olması, memelerinin yarıdan daha azının olmaması, kurban edilmesine engel değildir. (Kâsânî, Bedâi‘, V, 75-76). Bunun yanında kesileceği yere gidemeyecek derecede topal olan hayvanlar da kurban edilemez. Buna göre hayvanın değerini düşürücü nitelikteki kusurlar kurbanı engeldir.

Şâfiî mezhebinde, genel olarak yukarıda sayılan kusurlardan birinin bulunması, bir hayvanın kurban olmasına engel teşkil ettiği gibi, uyuz olan hayvanlar ile yem yemesini engelleyecek derecede dişlerinin bir kısmı dökülmüş olan hayvanların da kurban edilmesi caiz değildir (Nevevî, el-Mecmû‘, VIII, 399-404).

47. Kesimden önce kusuru tespit edilemeyen bir hayvanın, kurban edildikten sonra hasta olduğunun anlaşılması ve etinin yenilmeyeceğine dair uzmanlarca karar verilmesi hâlinde, kurban dinen geçerli midir?

Bir hayvanın kurban edilebilmesi için, o hayvanda örfе göre kusur sayılan ayıplardan birinin bulunmaması gerekir. Satın alınırken kurbanı engel bir kusuru olan hayvan kurban olarak kesilemez. Hayvan kusursuz olarak satın alınıp da alıcının elinde iken kurban olmaya engel bir kusurun ortaya çıkması hâlinde, kişi zenginse ayıbı olmayan başka bir hayvan alıp keser. Yoksulsa yeni bir hayvan alıp kesmesine gerek yoktur (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 160; Kâsânî, Bedâi‘, V, 68; Mehmed Zihni, Ni‘met-i İslam, s. 880).

Kurbanlık hayvanın hasta olduğu, kesildikten sonra ortaya çıkmış ve sağlık

sebebiyle etinin imha edilmesi gerekmiş ise, bu durumda kurban ibadeti yerine getirilmiş olur. Bununla birlikte kurban kesiminden sonra satıcıya rücu edilip kurban bedelinin geri alınması halinde, alınan bedel tasadduk edilir. Şayet kurban bedeli satıcıdan geri alınamamışsa, kişinin yeniden bir kurban kesmesi gerekmez.

48. Kulağı kesik veya delinmiş hayvanlar kurban olur mu?

Bir hayvanın kurban edilebilmesi için, o hayvanda insanlar arasında kusur sayılan ayıplardan birinin bulunmaması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.s.), kurbanlıkların göz ve kulaklarının sağlam olmasına dikkat edilmesini istemiştir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 6). Buna göre, kulağının yarıdan fazlası kesik olan hayvan, kurban olmaya elverişli değildir. Hayvanın bir kulağının delik veya yırtılmış olması durumunda; eğer delikler ve yırtıklar kulağın yarıdan fazlasını teşkil ediyorsa, böyle bir hayvan kurban edilemez. Bu ölçüye varmayan kesikler, delikler ve yırtıklar ise hayvanın kurban olmasına engel değildir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 157; İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 468-469).

49. İki yaşını bitirmeyen ancak kapak atmış olan sığır cinsi büyükbaş hayvanların kurban edilmeleri caiz midir?

Sığır cinsi büyükbaş hayvanların kurban edilebilmesi için, en az iki kamerî yaşlarını bitirmeleri gerekir (Ebû Dâvud, Dahâyâ, 5; İbn Mâce, Edâhî, 7; Mevsîlî, el-İhtiyâr, IV, 258).

Buna göre iki yaşını bitirdikleri kesin olarak bilinen sığır cinsi büyükbaş hayvanların dişlerinin kapak atmaması, bu hayvanların kurban olmalarına engel olmaz. Yine dişleri kapak attığı hâlde henüz iki kamerî yaşını doldurmamış olan büyükbaş hayvanlar da kurban olarak kesilemezler.

Ancak doğumu kesin olarak bilinmeyen sığır cinsi büyükbaş hayvanlar için kapak atma denilen iki ön dişin çıkması, o hayvanın kurban edilebilmesi için bir ölçü olarak kabul edilebilir.

50. Kurbanlık hayvanların yaşlarında aranacak olan asgari sınır nedir?

Kurbanlık hayvanların yaş sınırı, Hz. Peygamberin sünneti ile tespit ve tayin edilmiştir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 5; Nesâî, Dahâyâ, 13; İbn Mâce, Edâhî, 7). Buna göre kamerî yıl esasına uygun olarak, deve 5; sığır ve mandada 2; koyun ve keçide ise 1 yaşını doldurma şartı aranır. Bunun yanında, 6 ayını tamamlayan koyun, bir yaşını doldurmuş gibi gösterişli olması hâlinde kurban edilebilir. Koyunlardaki bu istisna

bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmıştır (Müslim, Edâhî, 13).

Bunun yanında deve, sığır ve keçinin, koyuna kıyaslanarak besili olması hâlinde söz konusu yaşları doldurmadan kurban olabileceği söylenemez. Nitekim bir yaşına varmamış ama yetişkin olan oğlağını kurban etmek isteyen bir kimseye Hz. Peygamber, “Bu sadece sana mahsustur. Senden sonra başkası için yeterli olmaz.” (Buhârî, Edâhî, 8) buyurmuştur.

51. Sığırların iki yaşına gelmeden kurban edilmesi caiz olur mu?

Kurbanlık hayvanların yaş sınırı, Hz. Peygamberin sünneti ile tespit ve tayin edilmiştir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 5; Nesâî, Dahâyâ, 13; İbn Mâce, Edâhî, 7). Buna göre kameri yıl esasına uygun olarak, deve 5; sığır ve mandada 2; koyun ve keçide ise 1 yaşını doldurma şartı aranır. Bunun yanında, 6 ayını tamamlayan koyun, bir yaşını doldurmuş gibi gösterişli olması hâlinde kurban edilebilir. Koyunlardaki bu istisna bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından şöyle buyurularak yapılmıştır: “Yıllanmış (kurbanlık yaşını tamamlamış) hayvanlardan kurban kesin. Eğer bulmakta zorluk çekerseniz bir ceze’ a (Altı ayını doldurmuş gösterişli kuzu) kesin.” (Müslim, Edâhî, 13)

Bu istisnanın hadiste ifade edildiği şekilde sadece koyunlara mahsus olduğu konusunda İslam âlimlerinin büyük çoğunluğu görüş birliği içindedirler. Evzâî gibi bazı âlimler ise bu hükmün keçi, sığır ve deve cinsi için de söz konusu olduğunu belirtmiştir (Nevevî, Şerhu Müslim, XIII, 117-118).

Günümüzde Evzâî’nin görüşüne uygun olarak bu hükmün başka hayvanlar için de geçerli olabileceğini savunanlar olsa da bu görüşün kuvvetli bir delili yoktur. Çünkü kurban kesmek bir ibadettir. İbadetlerde ise akıl/ictihad değil, nakil/nass esastır. Hakkında açık delil bulunan meselelerde akıl yürütmek söz konusu değildir (Kâsânî, Bedâî‘, V, 69; İbn Âbidîn, Reddû’l-muhtâr, IX, 465-466). Nitekim bir yaşına varmamış ama yetişkin olan oğlağını kurban etmek isteyen bir kimseye Hz. Peygamber, “Bu sadece sana mahsustur. Senden sonra başkası için yeterli olmaz.” (Buhârî, Edâhî, 8) buyurmuştur.

Bu itibarla, gelişmiş olmakla birlikte şart koşulan yaşını doldurmamış hayvanların, koyun örneğine kıyas edilerek kurban edilebileceği şeklindeki bir yaklaşım isabetli görülmemektedir.

52. Marketlerin, indirim kartı olanlara bir kurbanın aynı miktardaki hisselerini daha ucuz fiyata satmaları, kesilen kurbanı zarar verir mi?

Bir kimsenin mülkiyetindeki bir malın eşit hisselerini, her biri farklı fiyatlar üzerinden olmak üzere satması caizdir. Bu hüküm, büyükbaş kurbanlık hayvanlar için de geçerlidir. Bu itibarla söz konusu kuruluşların, bazı müşterilerine indirimli bir şekilde aynı büyükbaş hayvanın hisselerini farklı fiyatlarla satması kesilen kurbanı zarar vermez.

53. Bir kişi, market veya kuruluşun henüz mülkiyetinde olmayan bir hayvanı/hisselerini kurban olarak satması caiz midir?

Mevcut olmayan ancak vasıfları belirlenmiş bir malın peşin parayla satılmasına selem akdi denir. Mal sahibi, ortada olmayan belirli vasıflardaki bir hayvanı taahhüt edip satıyorsa bu durum selem akdine gireceğinden mezhepler arasında ihtilaf söz konusudur.

Hanefî mezhebine göre selem akdi ölçü veya tartı ile alınıp satılan misli mallarda yapılabilir. Hayvanlar ise kıyemî mallardan sayıldıkları için sonradan teslimi şartıyla (selem yoluyla) satılmaları caiz değildir. Buna bağlı olarak Hanefilere göre hissesi satılan hayvanın mevcut olması gerekir. Zira mevcut olmayan hayvanın satışı caiz değildir (Kâsânî, Bedâi', V, 209). Bununla birlikte sonraki Hanefiler hayvanlarda da selem geçerli olacağını kabul etmişlerdir.

Şâfiî mezhebine göre ise hayvanın cinsi, sıfatları ve yaşı belirlendiğinde belirsizlik büyük ölçüde giderilmiş olduğundan selem yoluyla hayvanların alım satımı caiz olur (Remlî, Nihâyetü'l-muhtâc, IV, 203, 206).

Bu görüşe göre, yukarıda zikredilen şartların sağlanması halinde market türü kuruluşların henüz mülkiyetinde olmayan hayvanların hisselerini satması caiz olur.

Ayrıca bu tür kuruluşların; mülkiyetlerinde olan küçükbaş hayvanları veya büyükbaş hayvanların hisselerini ve bu hisselerin sahiplerini belirlemek şartıyla, kurban hissesi olarak satmalarında bir sakınca yoktur.

54. Gebe hayvanın kurban edilmesi caiz midir? Kurbanlık hayvanın kurban edilmeden önce doğurması durumunda ne yapılmalıdır?

Gebe hayvanların kurban olarak da etlik olarak da kesilmesi uygun değildir. Ancak kesilmesi durumunda da kurban ibadeti yerine gelmiş olur. Kurban edilmek üzere

belirlenen gebe bir hayvan kurban edilmeden yavrulayacak olursa iki yol izlenir: Ya o yavru da annesiyle birlikte kesilir, fakat sahibi etini yemez, yoksullara verir. Yerse kıymetini sadaka olarak vermelidir. Ya da kesilmez ve yavrunun kendisi ya da değeri fakirlere sadaka olarak verilir (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 466-467).

Yavru, anne rahminde iken anne kesilirse, bu yavrunun etinin yenilip yenilmeyeceği konusu fukaha arasında ihtilaflıdır. Bu yavrunun eti İmam Ebû Hanîfe'ye göre yenilmez, İmam Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre yaratılışı tamamlanmışsa yenilir (Mergînânî, el-Hidâye, VII, 153).

55. Sun'î tohumlama yoluyla üretilen hayvanların kurban olarak kesilmesinde bir sakınca var mıdır?

Hayvan neslini ıslah etmek ve verimini artırmak amacıyla, bir hayvana kendi cinsi olan başka bir hayvandan sun'î tohumlama yapılmasında dinen bir sakınca olmadığı gibi, bu yolla üretilen bir hayvanın kurban edilmesinde de sakınca yoktur.

56. Kurbanlık hayvanların gebeliğinin önlenmesi caiz midir?

Kurbanlık veya etlik olarak beslenen hayvanların gebe kalmalarının önlenmesi, hayvan için kurbanlık olması açısından ayıp sayılmıyorsa ve insanların yararına bir menfaati gerçekleştirmeye yönelik ise, bunda bir sakınca yoktur (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 557-558).

Ancak kurbanlık için hazırlanan hayvanların mevcut gebeliklerinin sonlandırılması fitrata müdahaledir. Hayvanlara karşı şefkatli davranılması gibi ilkeler de düşünüldüğünde, mevcut gebeliklerinin sonlandırılması dinen uygun görülmez.

57. Doğuştan boynuzu olmayan veya boynuzları kırık olan ya da doğumdan sonra boynuzları elektrikle köreltilen hayvanlar kurban olarak kesilebilir mi?

Kurbana engel olan ayıplar, hayvanın emsali arasında kıymetini azaltan kusurlardır. Zararsız şekilde ve daha iyi gelişmesi maksadıyla boynuzlarını özel olarak yapılan ameliyelerle köreltmek, hayvanların kıymetini düşüren ayıplardan değildir.

Bu itibarla, doğuştan boynuzsuz hayvanların kurban olarak kesilmesi caiz olduğu gibi (Tirmizî, Edâhî, 9; Mergînânî, el-Hidâye, VII, 159), küçükken yapılan müdahale ile boynuzları kesilerek, elektrik veya kimyasal yolla boynuzu yakılarak ya da benzeri işlemlere tabi tutularak boynuzsuzlaştırılan hayvanların kurban olarak kesilmesinde bir

sakinca yoktur.

58. Kuyruksuz veya kuyruğu kesik koyunlar kurban edilebilir mi?

Doğuştan kuyruksuz olan veya besili olması için küçük yaşta kuyrukları boğulmak suretiyle düşürülen koyunların kurban edilmelerinde bir sakınca yoktur. Ancak bir kaza ile değeri azaltacak şekilde kuyruğunun tamamı veya yarısından çoğu kopan hayvanın kurban edilmesi caiz değildir (İbnü'l-Hümâm, Feth, IX, 529).

59. Kısırlaştırılmış hayvanlar kurban edilebilir mi?

Çeşitli amaçlarla kısırlaştırılmış veya hadım hâle getirilmiş hayvanlar kurban olarak kesilebilir (Kâsânî, Bedâi', V, 80). Bu durum kurban açısından herhangi bir eksiklik oluşturmaz.

60. Memeleri kusurlu olan hayvan kurban edilebilir mi?

Hayvandan beklenen bir menfaati tümüyle yok eden veya hayvanın güzelliğini ortadan kaldıran kusurlar, onun kurban olmasına engeldir. Buna göre ister doğuştan ister sonradan memelerinin yarısı olmayan hayvan kurban olmaz. Aynı şekilde bir hastalığa dayalı olarak memelerinin yarısının sütü kesilen hayvan da kurban olmaz. Fakat bir hastalığa bağlı olmaksızın sütü kesilen hayvanın kurban edilmesinde bir sakınca yoktur (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 368; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr, IX, 469, 470).

61. Kurbanlık hayvanı elektrik veya narkozla bayılarak kesmek caiz midir?

Dinimiz, tüm canlılara iyi davranılmasını emretmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), kesim esnasında hayvana eziyet edilmemesini emretmiştir. (Bkz. Müslim, Sayd ve Zebâih, 57; Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 12)

Kurbanın bilinen klasik yöntemle kesilmesi asıldır. Bununla beraber kurbana fazla eziyet vermemek (ölüm acısını azaltmak) maksadıyla, kesim esnasında hayvanın elektrik şoku, narkoz veya benzeri bir yöntemle bayılarak kesilmesi caizdir. Ancak hayvanın bayıldıktan sonra ölmeden boğazından kesilmesi gerekir. Hayvan henüz kesilmeden, şok etkisiyle ölürse, kurban olmayacağı gibi, eti de yenmez (DİYK 24. 02. 2010 tarihli karar; bkz. Mecma'u'l-Fıkh, Karârât ve Tevsiyât, 28 Haziran-3 Temmuz 1997 tarihli Karar, s. 314-318). Zira kurbanlık veya etlik hayvanın yenilmesinin caiz olabilmesi için kesim esnasında hayvanın canlı olması gerekir (Merđînânî, el-Hidâye, VII, 133).